

16. Огієнко І. Українська Житомирська Євангелія 1571 року : Опис пам'ятки, аналіз мови і словник : Нарис з історії культурного життя Старої Волині / І. Огієнко. – Тернів : Українська Автокефальна Церква, 1922. – 72 с.

17. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання : Навч. посіб. для студ. філол. фак. ун-тів / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.

18. Чепіга І. П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI-XVII ст. / І. П. Чепіга // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 10. – С. 64–68.

19. Чепіга І. П. Початки барокового проповідництва в українському письменстві / І. П. Чепіга // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С. 25–30.

20. Чепіга І. П. Учительні євангелія як жанр ораторсько-проповідницького письменства / І. П. Чепіга // Мовознавство. – 1995. – № 5. – С. 39–46.

21. Чуба Г. В. До проблеми типологічного розрізнення Учительних Євангелій другої половини XVI-XVII ст. / Г. В. Чуба // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Львів, 1998. – Вип. 6. – С. 70–81.

22. Чуба Г. Мовні засоби впливу на слухача в українських Учительних Євангеліях кінця XVI ст. / Г. Чуба // Християнство й українська мова : Матеріали наукової конференції, Київ, 5–6 жовтня 2000 року / Відп. ред. В. Німчук. – Львів : Видавництво Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 449–454.

ДЖЕРЕЛА

1. Твори Патріярха і Кардинала Йосифа / Зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Юрій Федорів. – Т. X–XIV. – Рим, 1979–1985.

Olga Petryshyna

Structurally-expressive specific syntactic constructions in church sermons (on the basis of Yosyf Slipy's sermons)

The article is devoted to analyzing different-type syntactic structures of Yosyf Slipy's sermons. Homiletic demands and individual manner of preaching define the peculiarities of syntactic elements in language creativity of Patriarch.

Key words: syntactic structure, simple sentence, complication elements, complex sentence, principal clause, subordinated clause, compound sentence, expressive function, church sermon.

Лілія Калужська

ОЦІННІСТЬ У ТЕКСТАХ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Робота визначає перекладознавчі особливості функціонування оцінності в текстах політичного дискурсу. Дослідження демонструє облігаторність відтворення компоненту оцінки в процесі перекладу алюзії та метафор, а також вплив оцінки на вибір способів іншомовного відтворення одиниць.

Ключові слова: оцінність, політичний дискурс, переклад, алюзія, метафора.

Перехід українського суспільства на демократичний шлях розвитку ініціював інтерес до політичного дискурсу. Трансформація суспільства, розвиток політичних еліт та лінгвістичне вираження цих процесів активно вивчається представниками соціальних наук: політологами, соціологами, культурологами, філософами, лінгвістами.

Функціонування країни на міжнародному рівні в ролі самостійного суб'єкта політики долучає використання перекладу, що висуває вимогу до перекладознавців вивчити особливості перекладу такого типу тексту. Для текстів політичного дискурсу стилеутворюючим фактором є оцінка [3, с. 94]. Лінгвісти активно досліджують функціонування компонента оцінки в текстах політичної комунікації, а саме одиниці різного лінгвального рівня, які вербалізують оцінку в текстах ЗМІ [2; 7] та політичних промовах [8]. Перекладознавці визначають роль компонента оцінки у процесі перекладу неометафор [9]. Недостатньо вивченим залишається перекладацький аспект функціонування оцінки в політичних текстах.

Мета роботи полягає у визначенні перекладознавчих аспектів функціонування оцінності в текстах політичного дискурсу. Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких завдань: виявити

роль оцінності у функціонуванні текстів політичного дискурсу; дослідити перекладознавчі аспекти функціонування оцінності в текстах політичного дискурсу.

Політика перш за все є політичною дією. Складовою політичної дії є оцінка, яка завжди наявна в політичній комунікації. Оцінність як основний стилеутворюючий фактор політичного дискурсу бере участь у всіх етапах створення та реалізації політичного тексту [3, с. 94]. Оскільки оцінка відіграє важливу роль у політичній комунікації, доречно припустити вплив цього компонента на переклад одиниць – носіїв оцінки.

Структура мовної оцінки складається з чотирьох обов'язкових елементів: суб'єкт, об'єкт, підстава й характер оцінки. У нашій роботі розглядаються перекладознавчі аспекти характеру оцінки одиниці. За характером оцінка може бути позитивною чи негативною. Лінгвальне вираження оцінки може відбуватися на будь-якому мовному рівні. Проблеми перекладу можуть виникати під час відтворення оцінної одиниці будь-якого рівня. Наше дослідження звертається до носіїв оцінки, які є стилістичними домінантами політичної промови та аналітичної статті і водночас створюють проблеми перекладу, а саме алюзивні та метафоричні одиниці.

Дослідження перекладу метафоричних одиниць надало можливість зіставити особливості перекладу негативно та позитивно маркованих одиниць. Переклад одиниць, які не засвоєні цільовою мовою, позначений більш високим рівнем збереження стилістичного маркування в ході відтворення пейоративів. Відтворення некультуроспецифічних одиниць демонструє незначні відмінності.

Лексичні одиниці-носії негативно оцінки більше притягують увагу реципієнта, ніж позитивно марковані одиниці [4, с. 14]. Психолінгвісти вважають, що „негативні, які заважають, сторони буття сприймаються людиною набагато гостріше, ніж позитивні...фактори...” [1, с. 22–26] Ілюстрацією цього феномену може слугувати домінування негативно маркованої емотивно-експресивної лексики на початку новинного анонсу в текстах ЗМІ [4, с. 14]. Перекладач частіше відтворює стилістичне маркування негативно забарвлених метафор для збереження експресивної форми критики. З погляду психолінгвістики існують підстави вважати, що перекладач приєднується до позиції критика. Перекладач бере участь у вербалізації виклику негативно маркованому явищу чи особі [5, с. 160], у поінформуванні антагоніста про те, що „він – нижче” [6, с. 250]. Сам перекладач, разом з автором первинного тексту, підтримуючи експресивність критики, демонструє потяг до ідеалу й нібито стає „вище” [6, с. 250].

Дослідження алюзивних одиниць, які базуються на метафоричному перенесенні, дає можливість зіставити переклад позитивно та негативно маркованих політичних інтертекстів. Політичні інтертексти, які є носіями негативно оцінки, перекладаються переважно (66,03 %) прямими способами. Експлікація є основним способом перекладу інтертекстуальних аксіологем зі знаком „+” (80 %). Перекладач підтримує позицію автора оригіналу та відтворює у вторинному тексті експресивність критики. Стилістичне маркування алюзій, які є носіями позитивної оцінки, нівелюється.

Конвергентна одиниця В. Ющенко *маленький українець* (УП, 15.04.2005), яка мала виконувати інтегративну функцію, також використовується для критики президента та його політичних прибічників: *Переклавши, таким чином, «захист» багатомільйонної армії «маленьких українців» на плечі наступного, більш модернізованого, але такого ж кон'юнктурного та керованого проекту, яким є персональний політичний проект БЮТ* (День, 12.10.2006).

У перекладі негативно маркована одиниця калькована та позначена лапками: *After receiving a bit of power as a prize, they can finally heave a sigh of relief, having transferred the “protection” of millions of “small Ukrainians” to the shoulders of the next, more modern but opportunistic and controlled project, namely Yulia Tymoshenko’s personal political project, the BYuT* (The Day Weekly Digest 17.10.2006).

При відтворенні позитивно маркованої одиниці *маленький українець* використано непрямий переклад. Автор тексту, у якому політична алюзія *маленький українець* є носієм позитивної конотації, приєднується до позиції мовця, який використовує одиницю, і переклад не має зупиняти увагу читача. Газета „День” є медіа-засобом демократично-патріотичного спрямування та підтримує євроінтегративний курс українського уряду, зокрема позитивно оцінює вступ до СОТ. Одиниця *маленький українець* підкреслює демократичність такої політики: *Угоди з ЄС і вступ в СОТ – тест на любов до маленького українця* (День, 21.10.2006).

У перекладі експлікується значення образної одиниці: *Agreements with the EU and accession to WTO a test of love for ordinary Ukrainians* (The Day Weekly Digest 24.10.2006)

Відтворення метафор, які засвоєні вихідною та цільовою мовами, не позначене впливом характерологічних особливостей одиниці. Рівень відтворення стилістичного маркування перекладених пейоративних метафор (75,5%) не набагато вищий, ніж меліоративних (75,01 %).

Зіставлення перекладів негативно та позитивно маркованих фразеологізмів засвідчило, що відтворення пейоративних одиниць позначене більш високим рівнем збереження стилістичного маркування під час відтворення культуроспецифічних немодифікованих одиниць („-” 70,27 % – „+” 42,85 %) та некультуроспецифічних модифікованих („-” 81,2 % – „+” 77 %). Відтворення фразеологічних одиниць, які засвоєні обома мовами, демонструє незначну перевагу в збереженні стилістичного маркування відтворених меліоративів („+” 70 % – „-” 68 %).

Зіставлення перекладів оригінальних метафоричних аксіологем, які є носіями негативної та позитивної оцінки, демонструє настанову перекладача зберегти стилістичне маркування одиниць зі знаком „-”. Рівень відтворення стилістичного маркування при перекладі пейоративних метафор (62,79 %) є вищим, ніж меліоративних (46,67 %).

Продемонструємо вплив оцінки на переклад одиниць її носіїв на матеріалі англомовного відтворення немодифікованих культуроспецифічних фразеологізмів. Наступний приклад демонструє нівелювання у ході перекладу фразеологізму, який є носієм позитивної оцінки. Фразеологізм *it's a hard sell* („розуміти потреби когось, допомагати”) генерує позитивну оцінку співпраці владних інститутів та підприємств. Одиниця *it's a hard sell* має словниковий відповідник *to meet half-way* („іти на компроміс”) [10, с. 435], який може бути використаний при перекладі такого висловлювання: *I want you to know, that we are willing to meet you halfway, on one side – we are willing to simplify everything we can simplify, on the other side – we are convinced that the state will not suffer while selling its property, its services, its opportunities at the price which is exceedingly lower than the market one* (Тимошенко, 30.01.2008).

Під час перекладу використано меліоратив *be cooperative* у прямому значенні та нівельовано стилістичне маркування: *That's why I want that we would be cooperative, on the one side – we simplify everything we can simplify, on the other side – we are convinced that the state will not suffer while selling its property, its services, its opportunities at the price which is exceedingly lower than the market one* (Тимошенко, 30.01.2008).

Політична лідерка використала одиницю для виконання фатичної та інтегративної функцій. У вторинному тексті одиниця не виконує таких функцій. Відтворення стилістичного маркування цієї одиниці у перекладі лише свідчить про вживання експресивних одиниць з певною метою в політичній комунікації вихідної культури.

Наступний приклад демонструє збереження стилістичного маркування фразеологізму зі знаком „-”. Культуроспецифічна фразеологічна одиниця *to be a two-faced man* у цьому контексті містить критику можливих наслідків неконструктивної співпраці гілок влади: *Вона вважає, що Ющенко не ставитиме їй палиці в колеса. Бо якщо країна накриється мідним тазом – спитають і з нього* (ДТ 1.11 – 8.11.2008).

Перекладач вважає за необхідне підтримати критику та відтворити у перекладі експресивність засобів її вираження за допомогою фразеологізму *to go to pot*, що має значення „псуватися до крайнього ступеня” [11, с. 704]: *She does not expect him to put spokes in her wheel: if the country goes to pot, he will have to answer for it, too* (ZN 1.11 – 8.11.2008).

Перекладач використовує комбінований переклад, що дає змогу зберегти стилістичне маркування та використати одиницю, яка засвоєна мовою. Вибір варіанта перекладу базувався на тому факті, що одиниці *to be a two-faced man* та *to go to pot* утворені на основі запозичення образу з однієї сфери – „Домашнє начиння”. Стилійстичне маркування критики притягує увагу читача вторинного тексту та надає йому інформацію про політичну комунікацію в країні оригіналу. Окремо потрібно зазначити, що наявність критики владних інститутів у ЗМІ є ознакою плюралізму та свободи слова, тобто свідчить про демократичний розвиток країни оригіналу.

Оцінність як стилістично-формальний фактор політичного тексту є обов'язковим для відтворення у перекладі прагматичним компонентом. Як складова політичної дії оцінність впливає на вибір способів перекладу одиниць її носіїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жельвис В. И. Эмотивный аспект речи: Психолінгвістическая інтерпретація речевого воздействия : Учеб. пособие / В. И. Жельвис. – Ярославль : ЯрГУ, 1990. – 81 с.
2. Зятькова Л. Я. Субъективная модальность политического дискурса: (на материале рос., британ. и амер. печат. СМИ) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 „Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Л. Я. Зятькова – Екатеринбург, 2003. – 25 с.
3. Клушина Н. И. Языковые механизмы формирования оценки в СМИ / Н. И. Клушина // Публицистика и информация в современном обществе. Сб. статей под ред. проф. Г. Я. Солганика. – М., 2000. – С. 94–106

4. Ковальчукова М. А. Новостной анонс в сети Интернет как речевой жанр дискурса СМИ : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка”/ М. А. Ковальчукова. – Ижевск, 2009. – 24 с.
5. Настин И. В. Психолингвистика : учеб.-метод. пособие / И. В. Настин. – М. : МПСИ, 2007. – 177 с.
6. Сапрыгина Н. В. Психолингвистика диалога / Н. В. Сапрыгина – О., 2003. – 328 с.
7. Стрельников А. М. Метафорическая оценка политического лидера в дискурсе кампании по выборам президента в США и России : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20. „Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание”/ А. М. Стрельников. – Екатеринбург, 2005. – 17 с.
8. Яковлева А. С. Категория оценки в публичных политических речах П. А. Столыпина и Отто фон Бисмарка (на материале русского и немецкого языков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 „Теория языка”/ А. С. Яковлева – Тюмень, 2006. – 24 с.
9. Ясинецька О. А. Психолінгвістика перекладу нової англомовної публіцистичної метафорики українською мовою / О. А. Ясинецька // Вісник Запорізького національного університету : Зб. наук. ст. Філологічні науки. – Запоріжжя : ЗНУ. – № 2. – 2007. – 234 с. – С. 225–230.
10. Spears, Richard. McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs / R. Spears – New York : McGraw-Hill, 2005. – 1080 p.
11. Wilkinson P. R. Thesaurus of Traditional English Metaphors. Second edition / P. R. Wilkinson – London and New York : Routledge, 2002. – 2009 p.

Liliya Kaluzhska

Evaluation in texts of political discourse: translation studies aspect

The article determines peculiarities of evaluation in texts of political discourse. The results of the research demonstrate that translation of allusions and metaphor tends to preserve evaluation as one of the significant features of political communication. Evaluation influences on the choice of translation devices is also singled out.

Key words: evaluation, political discourse, translation, allusion, metaphor.

Оксана Назаренко

НАЦІОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ УКРАЇНСЬКОГО КОГНІТИВНОГО ПРОСТОРУ В ДИСКУРСІ МАС-МЕДІА

Статтю присвячено функціонуванню національно-прецедентних феноменів у газетному дискурсі, зокрема розглянуто фразеологічні одиниці прецедентного типу та прецедентні феномени літературно-художнього походження, реалізовані в незміненому і трансформованому варіантах у газетних статтях.

Ключові слова: прецедентний феномен, когнітивна база, фразеологізм, трансформація.

Загальні методологічні тенденції до синкретизму та антропоцентричності сприяли появі нових наукових напрямів гуманітарних досліджень, серед яких особливе місце належить лінгвокультурології. Ця наука вивчає «фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної і матеріальної культури народу» [8, с. 254], у тому числі виявлення цієї фіксації в прецедентних феноменах.

Дослідження прецедентності й прецедентних феноменів початковано працями відомого російського лінгвіста Ю. М. Караулова, який вивчав ці явища в контексті мовної особистості й виокремив основні критерії визначення прецедентних текстів: значущість для певної особистості в пізнавальному та емоційному планах; надособистісний характер; можливість неоднократного звернення в дискурсі конкретної мовної особистості [5, с. 216]. З огляду на це російські дослідники розробили теорію прецедентних феноменів, розмежувавши прецедентний текст, прецедентне висловлення, прецедентну ситуацію, прецедентне ім'я (Ю. Сорокін, Г. Слишкін, Д. Гудков, І. Захаренко, В. Красних та ін.). Створено типологію прецедентних феноменів, у якій останні запропоновано поділити на три групи: 1) соціумно-прецедентні; 2) національно-прецедентні; 3) універсально-прецедентні [7]. До соціумно-прецедентних належать феномени, відомі усім пересічним представникам певного соціуму та належні до колективного когнітивного простору; до національно-прецедентних – феномени, відомі представникам національно-лінгво-культурної спільноти і належні до національної когнітивної бази; до універсально-прецедентних – феномени,